

Spiegel van eeuwigheid 1

THEOLOGISCHE BESCHOUWINGEN BIJ CKK 988-1019

In de boeken van de reeks *Spiegel van eeuwigheid* worden mens, cultuur en wereld beschouwd vanuit het perspectief van Gods eeuwigheid. Het licht van de openbaring in Bijbel en Traditie is daarbij richtinggevend. Zo verschijnen dimensies van de realiteit, die in een louter seculier wereldbeeld in het duister blijven. De spiegel van de eeuwigheid laat toe een blik te werpen op het leven in volheid.

Het thema van de verrijzenis van Jezus raakt het hart van het christendom. Van de verrezen Heer is Paulus een ooggetuige. Om die reden is het zinvol om de brieven van Sint-Paulus te kiezen als uitgangspunt bij de behandeling van het thema van de verrijzenis.

Uit eerste hand deelt de apostel zijn ervaringen en inzichten mee. Met grote genialiteit, inzicht en durf heeft Paulus begrepen en uiteengezet hoe ver de gevolgen reiken van dit gebeuren, dat uniek is in de wereldgeschiedenis. Christenen geloven immers dat de overwinning van Jezus op de dood de loop van de geschiedenis en het aanschijn van de wereld voor altijd en ten diepste veranderd heeft.

De geschriften van Sint-Paulus zijn minder toegankelijk dan de evangeliën, die het leven van Jezus vertellen en op basis daarvan een redelijk heldere opbouw hebben. Paulus' brieven zijn veel complexer: de concrete historische situatie is niet altijd bekend en ook de gedachtengang van de auteur is soms duister. Toch hebben de brieven van Paulus een bijzonder belang, onder andere omdat het de oudste geschriften van het christendom betreft. Op het moment dat Paulus de brieven schreef, bestonden de vier evangeliën nog niet. Wanneer Paulus over het 'evangelie' spreekt, bedoelt hij dus niet de vier geschriften die we nu

onder die naam kennen, maar de inhoud van de Blijde Boodschap als zodanig.

Ook met betrekking tot Jezus' verrijzenis is er een fundamenteel verschil tussen de paulijnse brieven en de vier evangeliën. In de evangeliën komt de verrijzenis vooral ter sprake in de verhalen over het lege graf. Toen de vrouwen en de leerlingen op Paasmorgen naar het graf gingen, waarin Jezus' dode lichaam was neergelegd, bleek dit leeg te zijn. Zoals engelen de maagdelijke geboorte van Jezus en zijn langverwachte geboorte aankondigden², zo zijn het ook nu engelen die de ware toedracht verkondigen³. Jezus' lichaam is niet verplaatst, niet neergelegd op een andere locatie uit goede of kwade bedoelingen: Hij is opgestaan en Hij leeft nu voor altijd bij God.

Deze beeldrijke verhalen over het lege graf komen niet voor in Paulus' brieven. Toch spreekt de heidenapostel vaak over de verrijzenis van Jezus. Daarbij biedt hij diepgaande reflecties over het mysterie van de opstanding, her en der verspreid doorheen zijn brieven. Interessant is bovendien dat Paulus niet enkel spreekt over de verrijzenis van Jezus, maar ook over die van de gelovigen. In het Nieuwe Testament worden veertien brie-

² Zie Mt 1,18-24; Lk 1,26-38; 2,8-20.

³ Mt 28,1-8; zie ook Mk 16,1-8; Lk 24,1-12; Joh 20,1-13.

ven toegeschreven aan Sint-Paulus. Van een aantal daarvan wordt betwist of ze door de apostel zelf of door een secretaris of leerling van hem geschreven zijn. Over zeven brieven bestaat er een feitelijke consensus dat ze daadwerkelijk van Paulus' hand zijn, namelijk de brieven aan de Romeinen, 1-2 Korintiërs, Galaten, Filippenzen, 1 Tessalonicenzen en Filemon. Deze zeven brieven geven op de meest authentieke wijze het denken van de apostel weer en vormen daarom het uitgangspunt van deze studie over het denken van Paulus over de verrijzenis. Het boek van de Handelingen van de Apostelen laten we buiten beschouwing. Dit bijbelboek bevat veel informatie over het leven van de heidenapostel, maar het werd hoogstwaarschijnlijk geschreven door de evangelist Lukas. Deze studie beperkt zich tot de authentieke bronnen van Paulus zelf.

Een laatste vooropmerking nog over het gebruik van de woorden verrijzenis en opstanding. Beide woorden drukken dezelfde realiteit uit: na het fysieke sterven overgaan naar een nieuw en eeuwig leven, waarbij de oorspronkelijke identiteit van de persoon, die bestaat in lichaam en ziel, ook na de omvorming behouden blijft. 'Opstanding' geeft meer letterlijk het bijbelse denken weer en wordt bij voorkeur gebruikt door bijbelwetenschappers. 'Verrijzenis' heeft echter exact dezelfde beteke-

nis. Beide woorden zijn uitwisselbaar en worden in het vervolg door elkaar gebruikt.

Tenslotte is het van belang te beklemtonen dat dit boekje een bescheiden opzet heeft. Er is niet de pretentie om een uitputtende voorstelling te geven van Paulus' denken over de verrijzenis. Andere aspecten en meer teksten kunnen aangevoerd worden. Dit boekje beperkt zich tot het schetsen van een aantal fundamentele kenmerken van Sint-Paulus' ervaring van en denken over de verrijzenis van Jezus.

Anders dan de twaalf apostelen heeft Paulus de aardse Jezus nooit gekend. De twaalf apostelen zijn door Jezus geroepen na het doopsel in de Jordaan, ze zijn Hem gevolgd gedurende zijn publieke leven en ze hebben de grote gebeurtenissen meegemaakt van zijn sterven en verrijzen, van zijn hemelvaart en van de uitstorting van de Heilige Geest. Paulus daarentegen verschijnt pas ten tonele bij de marteldood van Stefanus, dus enige tijd na de dood en verrijzenis van Jezus zelf, en dan nog was hij aanvankelijk een vervolger van het christendom⁴.

Hoewel Paulus Jezus nooit gekend heeft tijdens zijn leven op aarde, heeft hij Hem wel persoonlijk ontmoet. Voor Paulus is de ontmoeting met de levende Jezus van fundamenteel belang. Deze ontmoeting vormt tegelijk het moment van zijn bekering tot het christendom en van zijn roeping tot apostel. Voor de poorten van Damascus is de verrezen Jezus Paulus tegemoetgetreden⁵. Paulus beschouwt zich dan ook als apostel van de Verrezenen.

⁴ Zie Hand 8,1 en volgende.

⁵ In het boek Handelingen wordt het gebeuren bij Damascus driemaal vermeld: Hand 9,1-19; 22,3-16; 26,10-18. We concentreren ons in het vervolg op het getuigenis van Paulus zelf, zoals hij dat in zijn brieven neergeschreven heeft.

Het is aan te nemen dat Paulus reeds voor zijn Damascus-ervaring een bepaald verstaan had van de onsterfelijkheid van de ziel. Binnen het jodendom van zijn tijd circuleerden opvattingen hieromtrent. Zoals uit de evangeliën blijkt, vormde de onsterfelijkheid van de ziel trouwens één van de inhoudelijke verschilpunten tussen de Farizeeën en de Sadduceeën⁶. Paulus, die behoorde tot de farizeese strekking, moet vertrouwd geweest zijn met de courante opvattingen dienaangaande⁷. Toch heeft de verrijzenis van Jezus Paulus' voorstellingen in een geheel nieuw licht geplaatst, zoals blijkt uit de bekering, die Paulus heeft doorgevoerd. Jezus' opstanding uit de dood heeft aan Paulus' geloof in de onsterfelijkheid een geheel nieuwe dimensie toegevoegd.

De ontmoeting bij Damascus maakt Paulus tot een ooggetuige van de verrezen Heer. Van het moment van de verrijzenis zelf was geen mens getuige, ook niet de twaalf apostelen. De evangeliën gaan met schroom voorbij aan het moment zelf van het ingrijpen van God. Maar de verrezen Jezus is door vele getuigen aanschouwd. Voor ons is Sint-Paulus een bevoorrechte getuige, omdat

⁶ Zie Hand 23,8, waar verhaald wordt hoe Paulus bij zijn verdediging tegenover het Sanhedrin inspeelt op het meningsverschil tussen beide partijen.

⁷ Zie Fil 3,5-6; Hand 22,3; 23,6.

hij, als apostel van de verrezen Jezus, door zijn geschriften voor latere generaties een directe toegang heeft ontsloten tot het centrale mysterie van het christelijke geloof.

Voor de poorten van Damascus werd Paulus een christen en werd hij apostel van de verrezen Heer. Gezien het fundamentele belang van deze ervaring loont het de moeite de bekeringsverhalen van Sint-Paulus nader te bekijken volgens het verslag dat hij er zelf van geeft, als ooggetuige van de verrezen Jezus.

2.1. De Damascus-ervaring in de Galatenbrief

De brieven, waarin Paulus spreekt over zijn Damascus-ervaring, zijn ongeveer twee tot drie decennia na de feiten opgeschreven. Zoals uit de hiernavolgende tekst blijkt, noemt Paulus het gebeuren een 'openbaring' van Jezus (Gal 1,16). Het Griekse woord, dat hij hiervoor gebruikt, komt ook terug in het laatste boek van de bijbel: de 'Openbaring' of 'Apocalyps van Johannes'. Dit boek is - voor alle duidelijkheid - niet door Paulus geschreven, maar het toont wel de draagwijdte van het begrip 'openbaring'. Volgens de bijbelse opvatting gaat het daarbij om de verschijning van een hemelse werkelijkheid, die een definitief karakter heeft en een veranderende impact uitoefent op de persoon of werkelijkheid die erdoor